

effective protection of human rights and freedoms from manifestations of legal nihilism of state officials.

The author concludes that the condition for the life of civil society is the wealth of social initiatives aimed at social cooperation for the protection and realization of individual and group interests.

Keywords: nomenklatura legal nihilism, elitist legal nihilism, legal nihilism of power, corruption, anti-corruption institutions, law enforcement agencies, populism.

УДК 342.83 (045)

О. А. ГОЛУБ

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ

Розглядається типологія соціальних держав, класифікація країн та аналіз гендерної складової у функціонуванні національних правових систем. Автор розглядає забезпечення гендерної рівності як один із напрямків діяльності соціальної держави. Також акцентується увага на сучасних підходах до типології соціальних держав та їх правових систем.

Ключові слова: гендерна рівність, типологія держав, соціальна держава.

Голуб А. А. Гендерное равенство как составляющая развития социального государства

Рассматривается типология социальных государств, классификация стран и анализ гендерной составляющей в функционировании национальных правовых систем. Автор рассматривает обеспечение гендерного равенства как одно из направлений деятельности социального государства. Также акцентируется внимание на современных подходах к типологии социальных государств и их правовых систем.

Ключевые слова: гендерное равенство, типология государств, социальное государство.

Golub Oleksandra. Gender equality as a component of the development of the social state

The article deals with the typology of social states, the classification of countries and the analysis of the gender component in the functioning of national legal systems. The author considers the promotion of gender equality as one of the activities of the social state. It also focuses on modern approaches to the typology of social states and their legal systems.

Keywords: gender equality, typology of states, social state.

Гендерна рівність – одна із умов розвитку та становлення соціальної держави та складова загального принципу рівності. Гендерний вимір правової площини характеризується перед усім рівністю жіночої та чоловічої соціальних статей. Установлення такої рівності не лише де-юре, а і де-факто вимагає подолання гендерних стереотипів та забезпечення рівноправного розподілу соціальних, політичних, економічних можливостей та ресурсів.

Дослідження кількісних і якісних показників розвитку гендерної політики, гендерно-правової теорії, формування та розвиток гендерних правовідносин і менталітету, вивчення розвитку національних та міжнародних гендерних процесів відбувається у так званому «гендерному середовищі»¹.

Національні правові системи, які відрізняються історичними й географічними умовами, мовними та традиційними особливостями, серед іншого мають відмінності й у формуванні, розвитку та впровадженні в суспільне життя принципів гендерної рівності². Тому актуальним є дослідження гендерної рівності у розрізі типології соціальних держав.

Проблематика забезпечення гендерної рівності знайшла своє відображення у роботах таких вітчизняних вчених, як О.Р. Дашковська, А.П. Засць, М.І. Козюбра, А.М. Колодій, Т.М. Мельник, Н.М. Оніщенко, О.М. Руднева, Г.О. Христова, М.В. Цвік та ін.

Політико-правовий аспект функціонування держави може бути покладений в основу типології правових держав за критерієм забезпечення рівноправ'я статей. Враховуючи, що забезпечення гендерної рівності є одним із напрямків діяльності соціальної держави, класифікація країн та аналіз гендерної складової у функціонуванні національних правових систем здійснюється залежно від типу соціальної політики держави.

У 90-х роках ХХ століття були запропоновані нові підходи до типології соціальних держав та їх правових систем. Одним із них є класифікація правових систем соціальних держав, запропонована Г. Еспінг-Андерсеном. Загадана класифікація передбачає їх поділ на консервативні, ліберальні та соціал-демократичні.

За класифікацією Г. Еспінг-Андерсена для держав із соціально-демократичним правовим спрямуванням характерними є гендерна політика, орієнтована на рівність статей, підтримка зайнятості населення та розвиток державних соціальних послуг³. Тобто державна політика в таких країнах спрямована на рівну оплату праці та в цілому є гендерно-нейтральною. Прикладом є скандинавські країни.

У країнах Скандинавії історично жінки мають сильні гарантії як матері, а не як дружини. Гендерна ідеологія передбачає більше рівноправ'я між жінками і чоловіками, трансформацію традиційного розподілу праці між статями. Це пов'язано із тим, що кожен індивід залучається як до догляду за іншими членами сім'ї, так і до заробітку. Соціальні гарантії надаються особам незалежно від їх сімейного статусу.

Соціальні права, засновані на громадянстві і місці проживання, одночасно послаблюють вплив ринку і сім'ї на гарантії. Цей принцип звільняє соціальні права від прив'язки до сімейного статусу, він також долає гендерні диференціації, оскільки не визнає відмінностей у цінності оплачуваної і неоплачуваної праці.

Різниця, особливо у порівнянні із ліберальними країнами, полягає у тому, що визначення рівності не обмежується рівними можливостями, а також передбачає рівність результатів.

У ліберальних країнах держава відіграє мінімальну роль у розширенні можливостей, догляд за дітьми розглядається як приватна справа. Існує формальна правова рівність статей, підтримуються окремі види анти-дискримінаційної політики, що здійснюється зокрема за допомогою застосування позитивних дій. До таких країн можна віднести, зокрема, США, Канаду, Австралію, Велику Британію.

Схеми соціального страхування та гендерна диференціація гарантій побудовані таким чином, що чоловіки отримують виплати як працівники, а жінки як дружини. В частині соціального страхування гарантії для чоловіків забезпечуються їх статусом працівників, тоді як жінки, переважно, отримують пенсійні виплати на основі статусу їх чоловіків.

У країнах ліберального типу менше перешкод до жіночої зайнятості у порівнянні із консервативними країнами, проте поєднання оплачуваної роботи і батьківства не заохочується. Відсутність державного сектору соціальних послуг для дітей впливає із обмеженої, у вказаній сфері, державної відповідальності⁴.

У країнах консервативного типу жінки і чоловіки задіяні, переважно, у різних сферах: чоловіки займаються оплачуваною роботою, а жінки – здебільшого домашнім господарством і сім'єю. Також мінімальною є державна інфраструктура послуг по догляду за дітьми. З іншого боку, на державному рівні забезпечуються відпустки по догляду за дитиною, а роль жінки як матері захищається державою. Прикладом держав цього типу є Німеччина, Італія, Франція.

У консервативних країнах, оскільки робота по догляду не оплачується, жінки виключаються із системи соціального страхування. Така політична логіка закріплює модель «чоловіка-годувальника», традиційний тип сім'ї і в цілому призводить до суперечливого положення як матерів, так і батьків.

Таким чином, в основу цієї класифікації покладено прямий зв'язок форми держави, її правової системи та ринку праці. Феміністична критика типології Г. Еспінг-Андерсена ґрунтувалася на ігноруванні нею гендерного фактору⁵.

Вищезгаданій типології протиставляється класифікація, запропонована дослідницею Дж. Льюїс. Так, Дж. Льюїс розробила типологію соціальних держав за гендерним критерієм. На її переконання, традиційний дискурс соціальної держави недостатньо уваги приділяє взаємозалежності між оплачуваною і неоплачуваною працею та соціальним забезпеченням. Крім того, як стверджує дослідниця, модель сім'ї з чоловіком-годувальником і жінкою-домогосподаркою була характерна для середнього класу кінця дев'ятнадцятого століття, а пізніше у цілому ряді індустріальних країн стала стереотипним ідеалом, від якого і відштовхуються моделі сучасного соціального забезпечення. Внаслідок цього одружені жінки виявляються виключеними з ринку праці, оскільки вони підпорядковані своїм чоловікам.

Відповідно до класифікації Дж. Льюїс виділяють три типи держав та їх правових систем: з сильною, слабкою та перехідною моделями матеріального забезпечення сім'ї⁶. За допомогою цих гендерних моделей пояснюється високий, помірний та низький рівень економічної залежності жінок, який визначається зайнятістю жінок на ринку праці, а також залежність від розвитку соціальної інфраструктури.

До першого типу належать країни з історично сформованою «сильною» моделлю сім'ї з чоловіком-годувальником. У цих країнах переважає неповна зайнятість жінок, нерозвинена система державних дитячих дошкільних закладів і правової допомоги жінкам-матерям. Для них тривалий час була характерна нерівність між жінками і чоловіками, зокрема у соціальному забезпеченні. Функції соціального контролю за здійсненням патріархальних норм виконуються інститутами публічної сфери. Прикладом країн цієї групи є Ірландія.

Для «перехідного» типу соціальної держави та її правової системи характерною є більша кількість працюючих у режимі повного робочого дня жінок, а також наявний у них більший обсяг соціальних гарантій. Дотримання патріархальних норм контролюється інститутом сім'ї. Водночас визнаються права жінок на поєднання роботи та материнства. Прикладом країн цього типу є Франція.

До третього типу належать країни зі «слабкою» моделлю чоловіка-годувальника. У цих країнах високий рівень зайнятості жінок на

умовах повного робочого дня, індивідуальна система оподаткування і соціального забезпечення, розвинута соціальна інфраструктура. Яскравим прикладом є Швеція.

Звичайно, не існує уніфікованої соціальної моделі, а реальна соціальна практика базується на історичному, культурному, економічному та політичному підґрунті⁷. Проте виокремлення найхарактерніших для різних моделей ознак сприяє кращому їх сутнісному розумінню. Адже в умовах глобалізації відбувається зближення правових сімей, чітко визначається загальноцивілізаційна, загальнокультурна основа правових систем⁸.

Отже, своєчасне, ефективне, науково обґрунтоване правове регулювання гендерних відносин відкриває широкі можливості для соціально справедливого розподілу прав та можливостей у суспільстві між різними статями. Гендерне середовище, визначене у історичних темпорально-просторових характеристиках, не може бути сформоване без конкретних освітніх парадигм, наукового підґрунтя та наукових розробок та потребує регламентації.

Регулювання гендерних відносин повинно мати ознаки стабільності, здійснюватися на основі єдиних політичних та правових орієнтирів. У свою чергу, відсутність адекватного правового регулювання гендерних відносин, як фундаментальних, у подальшому може призвести до негативних наслідків та відкритого протистояння статей у суспільно-політичному житті. Адже гендерна проблематика зачіпає більшість сфери життя людини.

Оскільки гендерна проблематика набула значного суспільного резонансу, дуже важливо, щоб у правосвідомості громадян сформувалися адекватні уявлення про поняття гендерної рівності, шляхи і способи її досягнення. Тому формування та впровадження гендерночутливої державної політики із урахуванням міжнародного досвіду сприятиме підвищенню рівня правової культури населення та розвитку соціальної держави в Україні.

1. *Оніщенко Н.М., Береза С.В.* Формування «гендерного середовища» як передумова демократичного розвитку правової системи // *Трибуна.* 2009. № 5-6. С. 44.

2. *Онiщенко Н.М.* Принцип верховенства права: необхідність системного аналізу та вивчення // Верховенство права як принцип правової систем и: проблеми теорії / відп. ред. Н.М. Онiщенко. Київ: Юридична думка, 2008. С. 16-17.
3. *Онiщенко Н.М., Береза С.В., Макаренко Л.О.* Гендерні дослідження в сучасному суспільстві: проблеми реалії, перспективи // Віче. 2009. № 17 (254). С. 25.
4. *Ярская-Смирнова Е.Р.* Социальная политика и социальная работа: гендерные аспекты: учебн. пособие / Гуманитарная академия переподготовки работников социальной сферы. URL: <http://sdo.mgaps.ru/books/K8/M9/file/2.pdf>
5. *Правові засади формування та розвитку гендерного середовища в Україні: монографія / кол. авторів: за заг. ред. Н.М. Онiщенко, Н.М. Пархоменко.* Київ: Вид-во «Юридична думка», 2010. С. 137.
6. *Севрюков Д.Г.* Класифікація моделей соціальної держави Г.Еспін-Андерсена, її критика та подальший розвиток // Європейські перспективи. 2012. №4 (2). С. 166.
7. *Хома Н.М.* Типологія моделей соціальної держави: аналіз основних підходів // Держава і право. 2012. Вип.56. С. 622.
8. *Онiщенко Н. М.* Теоретико-методологічні засади формування та розвитку правової системи: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01; НАН України, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. Київ, 2002. С. 12.

Golub Oleksandra. Gender equality as a component of the development of the social state

Gender equality is one of the conditions for the development and establishment of a social state. Achievement of gender equality in everyday life requires the elimination of gender stereotypes and ensuring an equal access to social, political and economical resources.

National legal systems have differences in historical and geographical factors, linguistic and traditional peculiarities, inter alia, have differences in the formation, development and implementation of the principles of gender equality in the social life. Therefore, the study of gender equality is relevant in the context of the typology of social states.

Taking into account that ensuring gender equality is one of the activities of the social state, the classification of countries and analysis of the gender component in the functioning of national legal systems can be carried out depending on the type of social policy of the state.

In the 90's of the twentieth-century, new approaches to the typology of social states and their legal systems were proposed. One of them is the classification of legal systems

of social states proposed by G. Esping Andersen. This classification implies their division into conservative, liberal and social-democratic. This classification is based on the direct connection of the form of the state, its legal system and the labor market. Feminist critique of the typology of G. Esping Andersen was based on the ignorance of the gender factor.

This typology is set against the classification proposed by researcher J. Lewis. According to the researcher, the family model with the husband-breadwinner and the woman-housewife was typical for the middle class of the late nineteenth century, and later in a number of industrial countries it became a stereotypical ideal. And the models of modern social security are based on such stereotypes. As a result, women are excluded from the labor market because they are subordinate to their husbands.

In accordance with this classification, there are three types of states and their legal systems: with strong, weak and transitional models of material provision of the family. These gender models explain the high, moderate and low level of women's economic dependency, which is determined by the employment of women in the labor market, as well as the dependence on the development of social infrastructure.

Of course, there is no unified social model, and real social practice is based on historical, cultural, economic and political ground. However, emphasize of the most common features of the different models is the way for their better understanding. After all, in the context of globalization the convergence of legal families is taking place and we can admit the common cultural basis of legal systems.

Thus, regulation of gender relations should have signs of stability and be based on common political and legal guidelines.

Keywords: gender equality, typology of states, social state.